

**Herman Philipse**

## **De Wederopstanding van Sartre**

**De Academische Boekengids 21, mei 2000, pp. 18.**

Op 30 oktober 1948 werd het oeuvre van Sartre door het Vaticaan op de index geplaatst. Mijns inziens had op dat moment elk weldenkend mens de roomse religie de rug toe moeten keren: een kerk die de vrijheid van denken beperkt (en dat doet bijna elke kerk) kan men slechts met verachting bejegenen. Twintig jaar later vonden Franse intellectuelen hun eigen methode om Sartre, die nota bene in 1968 de studentenprotesten had ondersteund, op hun beurt te excommuniceren.

Foucault onderwierp Sartre's evangelie van het absoluut vrije individu aan een structuralistische historisering. Volgens *Les mots et les choses* (1966) was dit humanisme een voorbijgaande illusie en 'de mens zou worden uitgewist zoals een gezicht van zand aan de rand van de zee'. Althusser, die generaties studenten aan de École Normale Supérieure met zijn schier onbegrijpelijke versie van het marxisme harsenspoelde, moest ook al weinig van Sartre hebben. Sartre's poging in *Critique de la raison dialectique* (1960) het marxisme antropologisch te funderen door de vrijheidsfilosofie van *L'être et le néant* (1943) aan te vullen met de fenomenen van menselijke lichamelijke schaarste, strookte niet met Althusser's eigen 'lectuur' van *Das Kapital*. Althusser besloot tot een marxistische broedermoord op Sartre en ontried aan zijn studenten het lezen van diens werk.

Levinas en Derrida ten slotte verafschuwden het atheïsme van Sartre. Levinas transformeert *l'Autre* van Sartre tot *Autrui*, een Ander wiens morele gezag zou verwijzen naar de oneindige Ander van de joodse traditie, terwijl Derrida overal en nergens 'sporen' meent te kunnen ontdekken van deze afwezige godheid. De aanhangers van Derrida en Levinas hier te lande zou ik willen voorhouden wat Nietzsche opmerkte over de filosofen van zijn tijd: 'Das treibt nun auch Philosophie! Ich fürchte, sie merken eines Tages, daß sie sich vergriffen haben, - das, was sie wollen, ist Religion'.

Het gevolg van dit alles was dat, terwijl in ons land de generatie van 1968 nog braaf Sartre las, men in het Frankrijk van de studentenrevolutie filosofie kon studeren zonder ook maar één bladzijde van diens werk te bestuderen.

Intussen is daar verandering in gekomen. Sartre is weer in de mode en er verschijnt een stroom van boeken over zijn oeuvre. Ook in de tijdschriften is Sartre populair. De *Magazine littéraire* van februari 2000 is bijvoorbeeld aan hem gewijd. De redenen voor deze wederopstanding van Sartre zijn niet ver te zoeken. Frankrijk heeft, na het vuurwerk der 'Maîtres Penseurs' van Bergson tot Foucault geen grote denkers meer in de aanbieding. En aan het einde van de twintigste eeuw moeten we ons de vraag stellen: wie was nu eigenlijk de meest briljante van al deze filosofen?

Over het antwoord is geen twijfel mogelijk: Jean-Paul Sartre. Hij was de Voltaire van de twintigste eeuw, zoals De Gaulle al had gezien, het paradigma van de geëngageerde intellectueel. Dit rechtvaardigt de titel *Le Siècle de Sartre* van het nieuwe boek door Bernard-Henry Lévy. Sartre was, zoals Lévy zegt, *l'homme-siècle*. Dat was hij althans in Frankrijk. In Engeland werd die rol door Bertrand Russell gespeeld en in Nederland behoort een dergelijke rol niet tot het culturele repertoire.

Lévy heeft geen academische biografie geschreven. Daarvoor verwijs ik de lezer nog steeds naar het boek van Annie Cohen-Solal, *Sartre 1905-1980* (Gallimard, 1985). Wie geheel in de lijn van Sartre wat voyeuristisch is aangelegd, raadplege tevens de nieuwe biografie door Denis Bertholet, *Sartre* (Plon, 2000), waarin Sartre's talrijke erotische escapades met groot gevoel voor detail uit de doeken worden gedaan. Het boek van Lévy is eerder een essayistische evocatie van Sartre en zijn tijd, een poging Sartre weer tot leven te wekken en een plaats te geven in het hedendaagse publieke debat. Wat mij inneemt voor dit boek is dat Lévy dit probeert met een grote liefde voor Sartre, die op elke bladzijde blijkt en mij veelvuldig heeft ontroerd.

**Herman Philipse** is hoogleraar Wijsbegeerte aan de Universiteit Leiden.

### **Besproken boeken:**

**Bernard-Henri Lévy**, *Le Siècle de Sartre. Enquête philosophique*, Grasset, Parijs 2000, 667 blz.